

ՀԱՎԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ՝ ԱԿՆԹԱՐԹԻ ՉԱՓ ԵՐԿԱՐ*

«...Իսկ ամենան եթե մնա
Երկրի մեկ խորշն հողակույտն իմ,
Եվ հիշատակս ալ թառամի
Ա՛հ, այն ատեն ես կմոռնիմ...»

Մարդը իր կամքով, համառությամբ, հանճարով ու հմարամտությամբ կարողանում է փոխել գետերի ընթացքը: Անապատները մրգաստաններ դարձնել: Կարող է ծովեր դատարկել: Աստծու մոտ հյուր գնալ: Քարերից անշունչ հրաշքներ կերտել:

Բողոքիցի պայծառներից կհուզվի: Հողից գինի կքամի ու քարից՝ հաց: Հնադարյան մի պապիրոսի կամ մագաղաթի չնչին պատանիկի համար կդողդողա՝ որդու նման կփափայի: Համով ասվող մեկ տողից, սրտով երգված մի երգից սիրահարվածի նման կըզմայլվի...

Արարիչ է մարդը:

Նաև կքանդի արձաններ անձեռակերտ: Կավերի շենքեր խաղաղ, ուստաններ մարդաշատ: Մոխրակույտների կվերածի գոքեր ձեռագիր, նկարներ կենդանի և ապարանքներ շքեղագարդ: Կսպանի մարդուն: Կխեղի երազը պայծառ: Կկեղծի հեքիաթը կյանքի: Ինչը դարերով եղել է սրբություն, մի ակընթարթում ոտնակոխ կանի, կդառնա փոշի: Կգրկի իր նմանին: Կխլի հողը, տունը հարելանի: Մի պատառ հացի համար ընկերոջ կոկորդից կթոնի: Ծափի համար կծափի սեփական պատիվը, հողը, հայրենիքը, լեզուն: Ծապիկի նման կփոխի դավաճանքը, սկըգրունքը—

* Մեր ընթերցողներին ենք ներկայացնում հոգևոր ճեմարանի ամսավերջի հանդիսություններից առաջ ինքնագիր-շարադրությունների միջոցությամբ լավագույն գնահատանքների արժանացած ուսանողական երեք շարադրություններ:

Գազան է մարդը:

Թե ուզենա զվարթնոցներ կերկնի և թե կքանդի պալատներ: Թե մանուկների ողջակեզ կանի և թե կծնի լուսագեղ մանկիկներ— Կիսագազան, կիսաաստված է մարդը: Հնարավոր կամ անհնարին բաներ չկան մարդու համար—

Ամենակարող է մարդը:

Բայց կա մի թշնամի գորել, բրի առջև ծունկ է իջնում մարդը:

Մահ—

Ահա մարդու հավիտենական, անպարտ թշնամին:

Ջենքով, գորությամբ, ինչքով, հանճարով չես կարող կովել նրա դեմ: Նա ամենագոր է: Ամենակալ: Նա տեր է ու իշխան: Նա կյանք չէ, որ սպանես: Կանաչ չէ, որ տրորես: Ծառ չէ, որ արմատախիլ անես: Լույս չէ, որ մարես: Խավար չէ, որ լույսով ցրես: Նա ինքը անհունությունն է: Անսահմանությունը, դատարկությունը, անգթությունը, անզգայությունը, անվախճանը: Նա հենց հատված արմատն է: Տրորված կանաչը: Կարծրացած խավարը...

Բայց իմ ժողովուրդը չսոսկաց մահվանից: Գտավ գաղտնիքը նրա դեմ կովելու:

Մահով հաղթեց մահին: Քրքջաց, ծիծաղեց մահվան աչքերին նայելով: Մահվան հետ թաղվեց, բայց և հունդի պես հարյավ...:

Այդպես և նա՝

Այն պատանեկիկը:

Պարզապես Պետրոս: Աղքատ, կարոտյալ մանուկ: Զրկանքներից, հոգսերից՝ բարեկամ: Լացին, հառաչին՝ մտերիմ: Վշտին, տառապանքին՝ ընկեր: Ցավին, հիվանդության՝ ծանոթ...:

Ծով կարիքի, ցավի ու անտարբերության հոգեմաշ մշուշի միջից աղաղակեց պատանին մի օր.

— Ո՛հ, կայծ տըվեք ինձ, կա՛յծ տըվեք, ապրի՛մ...

Բայց մահը չար էր Սադայելի նման, անգույս ու անաստված: Չիղճաց: Չնահանջեց: Տղան տասնյոթ-տասնույթ գարուն հագիլ էր բոլորել, երբ զգաց մահվան մոտիկությունը. Ցնցվեց:

Սարսուռաց:

Սարսափեց:

Եվ մի օր էլ, երբ Այգեգլխում, մեռության մեջ շրջում էր, հանկարծ, հանդիպեց մահվան:

— Դու իմն ես,—ասաց մահը ցուրտ քրնք-շանքով ու սառցե ձեռքերով փորձեց գրկել պատանուն:

— Ո՛հ, տվե՛ք հոգևորյա կրակի մի կաթիլ, սիրե՛լ կուզեմ դեռ, վ՛ապրիլ ու ապրիլ,—սըր-տապատառ հեծեծաց տղան:

Ծառերն օրորվեցին վշտահար...

Ի՛նչ անել:

Մահվան դեմ կռվել անհնարին է: Չկա՞ մի ելք, ճանապարհ: Եվ ի՛նչ բան է մահը: Ի՛նչ է կյանքը: Ինչո՞ւ են ծնվում: Ինչո՞ւ են ապրում: Հաստատում ոչի՛նչ չկա: Անցավոր է ամեն բան: Հնարավոր չէ՞ արդյոք, ապրել այնպես, որ հավիտենականը ակնթարթով չափվի: Որ հավերժի և վայրկյանի սահմանները ջնջվեն: Որ մահը սոսկալի չդառնա: Որ կյանքը հաղթող, հարատևող լինի:

Տղան սկսեց առանձնություն փնտրել:

Մեռության մեջ հաճախ խոկում էր անվախճանի, առեղծվածի, անհայտի լուծման մասին: Պատասխան, պատասխան էր

փնտրում, որ բախասան լինի իր ցաված սրտի համար: Եվ այդ առանձնության մեջ, ցավից ու հառաչանքից, տառապանքից ու ափսոսանքից, կենսասեր տեսիլներից ու հուսաբեկ անգործությունից, սիրո անաղարտ անբջանքներից ու մանկատենչ խոկումներից, միամիտ, մաքրափրփուր երագներից ու գողտրիկ, անհաս վայելքներից ծնվում էին երգերը, ինչպես գարնանը ձնծաղիկը կծնվի. ցաված սրտին իբրև արձագանք՝ աչքից արցունքը կթափվի: Այդ երգերը զարմանալիորեն կենդանի էին, գունեղ, մտերմիկ, շնչող, թրթռուն: Հառաչող, թախծող: Ծաղկալից, թեթև:

Այդ երգերում շաղ էին եկել բանաստեղծի սրտի պատաստիկները, հոգու քեկորները, արցունքի շիթերը, երագների կտորտանքները, հառաչանքների հեքը, անպատասխան մնացած հարցումները, կասկածներն ու տարակուսանքները, հիվանդ մարմնի տաք մըրմունջները...: Այդ ամենի ամբողջությունը կենդանի մի կյանք էր՝ թրթռուն, իրական:

Մահվան և կյանքի սահմանները ասես ջնջվեցին:

Մահը դադարեց ահաբեկիչ լինելուց: Մահը սոսկաց իր զոհից: Բեռը ծանր էր: Հաղթանակը՝ պարտություն: Հակառակորդը՝ անաչառ: Սիրտը ճմլելու չափ անվնաս, միամիտ, դողդոջուն, ինչպես թևավորը ագռավի ճանկերում: Մահը կծկվեց, սուս ու փուս, կապտեց ու հեռացավ ամոթահար: Եվ պատանին զգաց իր հաղթանակի վիթխարիությունը: Հասկացավ, որ ինքը մահից, մահացումից, մոռացումից կարողացել է խել իր ոգու, երագների, հեքիաթների, ապրումների, սրտաբեկ թրթիռների, հոգսերի, տառապանքների ու տեսիլների ցան ու գիր քեկորները և հանձնել հավիտենության: Եվ քանի ժպտում է արև՝ բացվում է գարուն: Ապրում են մարդիկ: Սիրում են մարդիկ: Ծնվում են մարդիկ, կարդում են իրեն, հիշում՝ ինքը շնչում է նրանց հետ: Եվ կարող է համարձակ ասել ժամանակին, մահին, մարդուն, Աստծուն ու հավերժին.

— Գիտցե՛ք, որ դեռ կենդանի եմ...:

